

Muphuresidennde Vho Cyril Ramaphosa: Zwine shango la Afrika Tshipembe la khou ita nga Dwadze la COVID-19

Union Buildings, Tshwane

25 Fulwana 2021

MaAfrika Tshipembe vha hashu,

U bva tshe nda amba navho lwa u fhedzisela maḁuvhani a fumiina o fhelaho, ro ḁwana ri tshi khou tea u lwa nndwa nga mbili – ya u thoma ndi iyi ya u lwa na dwadze ili li ofhisaho vhukuma la khoronavairasi, ngeno ya vhuvhili yo vha ya u lwa na zwiito zwa avho vhe vha ḁiimisela u vhanga dzikhakhathi na vilili.

Ro kuvhanganya zwishumiswa zwashu zwothe u itela u vhuedzedza vhudziki na mulalo ngei KwaZulu-Natal na fhaḁa Gauteng, u vhone uri ri khou dzikisa tshiimo khathihi na u fhelisa khakhathi dze dza vha hone vhegeni mbili dzo fhelaho.

U itela u lwa na hezwi zwiwo zwivhili, ri tea u dzhia vhukando ho fhambanaho nga tshifhinga tshithihi.

Tsha u thoma, ri khou tea u langa u phaḁalala ha khoronavairasi khathihi na u fhungudza masiandaitwa ayo kha mishumo ya ikononi.

Tsha vhuvhili, ri tea u ḁavhanyisa mbekanyamushumo yashu ya muhaelo u itela uri vhunzhi ha vhathu vhahulwane vha fhano Afrika Tshipembe vha swike hune vha haelwa phanda ha musi nḁwaha uno u tshi fhela.

Tsha vhuraru, ri khou tea u vhona uri hu khou dzula hu na mulalo na vhudziki shango lothe nahone a hu khou dovha hafhu ha vha na zwiwe zwiwo zwa dzikhakhathi.

Tsha vhuṅa, zwine ra fanela u ita kha masisiandaitwa a dwadze ili khathihi na dzikhakhathi dza zwenezwino, ndi u netshedza thikhedzo na thuso kha vha miṅa i shayaho, u itela u fhelisa vhuleme vhune vha khou ṅangana naho khathihi na u fhungudza ṅdala.

Tsha vhuṅanu, ri tea u thusa mabindu uri a kone u vusuluswa hafhu. Haya ndi mabindu e a kwamea nga zwiito zwa u hambokwa khathihi na u tshinyadzwa ha ndaka hu tshi katelwa na ayo o kwameaho nga dwadze ili khathihi na maga o teaho e ra a dzhia u itela u zwi fhelisa.

Tsha u fhedzisela, ri tea u ṅavhanyisa Pulane ya Mvusuludzo na Mbuedzedzo ya Ikonomi (ERRP) u itela u vusulusa ikonomi yashu, u sika mishumo khathihi na u ṅuṅwedza nyaluwo i katelaho vhothe.

Dwadze ṅa khoronavairasi ndi ṅone tshutshedzo khulwane kha matshilo na mitakalo ya vhatu vhashu khathihi na kha mbuedzedzo na tshandukiso ya ikonomi yashu.

Ngauralo, ri tea u bvela phanḁa na u ita zwothe zwine ra nga kona u itela u langa u phaḁalala ha vairasi iyi.

Mbalombalo dza zwenezwino dzi sumbedzisa uri ro no fhira maṅhakheni a luṅa lwa vhuraru lwa u kavhiwa, naho hu kha ḁi vha na vhuwe vhupo fhano shangoni vhune ra tea u pfa ri tshi kwamea ngaho ngauri tshikalo tsha u kavhiwa a tshi athu sumbedza tswayo na nthihi dza uri tshi khou tsela fhasi.

Maga e ra a vhea kha maḁuvha a 28 o fhelaho, khathihi na u bvela phanḁa ha MaAfrika Tshipembe kha u tevhedza ngeletshedzo dza tsireledzo ya mutakalo dza u thoma, zwo thusa vhukuma kha u fhungudza tshikalo tsha u kavhiwa.

Tshivhalogute tsha u kavhiwa huwe huswa nga ḁuvha vhegeni yo fhelaho tsho vha tshi henefha kha 12 000 ya zwiwo zwiswa nga ḁuvha, zwine zwa sumbedza u tsela fhasi nga 20% u bva kha tsha vhege ya phanḁa ha iyo yo fhelaho.

Vhegeni mbili dzo fhelaho, tshivhalo tsha huwe u kavhiwa huswa fhaḁa Gauteng – he ha vha hu hone tshivhilelani tsha luṅa ulwu lwa vhuraru – tsho sumbedza u tsela fhasi zwiṅuku.

Fhedziha, sa zwe ra zwi vhona tshifhinga tsho fhelaho, hu na phambano khulwane vhukuma vhukati ha mavundu.

Musi zwiwo zwa u kavhiwa fhanu Gauteng zwi tshi vhone zwi tshi khou fhungudzea, zwiwo zwa u kavhiwa huwe huswa nga duvha fhaḽa vunduni ḽa Kapa Vhukovhela, Kapa Vhubvaḽuvha na ngei KwaZulu-Natal zwi vhone zwi tshi khou bvela phanda na u engedzea.

Ho dovha hafhu ha vha na u engedzea ha zwiwo zwa u kavhiwa hu vhilaedzisaho ngei Kapa Devhula nga murahu ha tshifhinga tsha u vha na vhudziki.

Hezwi zwiwo zwoṽhe zwa u kavhiwa zwi khou itiswa nga maanda nga lushaka lwa vairasi ya Delta, lune sa zwe ra zwi amba mathomoni lwa phadalala nga u ṽavhanya u fhira dziwe tshaka dza vairasi dzo fhiraho.

Zwazwino, u fhira na mathomoni, ri khou tea u tevhedza ngeletshedzo dza u thoma u itela u fhungudza u phadalala ha vairasi u bva kha muwe muthu u ya kha muwe.

Ri a zwi divha uri maguvhangano a nga ngomu zwifhatoni, nga maanda fhethu hune ha sa dzhene muya zwavhudi, ndi one tshivhangi tshihulwane tsha zwiwo a dovha a vha one zwiphadaladzi zwihulwane.

Ri tea u bvela phanda na u ambara masiki yashu tshifhinga tshoṽhe musu ri fhethu ha nnyi na nnyi, ri sie tshikhala vhukati hashu na vhaṽwe vhathu nahone ri dzule ro vula mafasitere uri hu kone u dzhena muya.

Izwi zwa u tsela fhasi ha tshivhalogute tsha huwe u kavhiwa huswa, zwi amba uri ri nga kona u fhelisa dziwe dza nyiledzo nga zwituku u fana na nyiledzo dza maguvhangano, u tshimbila ha vathu khathihi na u rengiswa ha mahalwa.

Ro ditika nga themendelo dza Komiti ya Vhueleletshedzi ya Dziminiṽa nga ha COVID-19, khathihi na vupfiwa u bva kha Khorokhonanyi ya Muphuresidennde, Khabinethe masiari ano yo dzhia tsho ya uri shango ḽi tea u bviswa kha Leveḽe ya Vhuṽa ya Tsivhudzo yo Shandukiswaho ḽa iswa kha Leveḽe ya Vhuraru ya Tsivhudzo yo Shandukiswaho.

Hezwi zwi do thoma u shuma hu si kale madekwana a namusi nga murahu ha musu milayo iyi yo no andadzwa.

Hezwi zwi amba uri:

- Awara dzo iledzwaho u tshimbila dzi do dzula dzo ralo, u thoma nga awara ya 10 madekwana u guma nga awara ya 4 nga matsheloni.

- Nyendo dza vhudimvumvusi vhukati ha mavundu na dzone dzi do thoma u tendelwa hafhu.

- Zwifhatu zwine zwa si vhe zwa mishumo ya ndeme u fana na dzikhefi, thaveni, bara na senthara dza nyonyoloso na zwone zwi nga vulwa. Fhedziha, zwifhatu hezwi zwi do tea u valwa nga awara ya 9 nga madekwana u itela uri vhashumi vha hone khathihi na vharengi vha kone u enda vha tshi ya mahayani phanda ha musu tshifhinga tsho iledzwaho u tshimbila tshi tshi thoma.

- Maguvhangano a vho do tendelwa fhedzi a do tea u vha na vhathu vha sa fhiri 50 vhe nga ngomu zwifhaxoni ngeno vha re nga nda vha tshi tea u vha 100.

Hune fhethu afho ha u kuvhanganela hone ha vha hutuku kha u nga edana tshivhalo itshi tsha vhathu nga ndila ine zwa konadzea uri hu vhe na tshikhala tsho teaho vhukati havho, fhethu henefho a hu tei u shumiswa 50% ya vhuhulu ha hone.

Maguvhangano a katela tshumelo dza zwa vhurereli, mishumo ya zwa polotiki na maguvhangano a zwa matshilisano.

Izwi zwa u fhungudzwa ha tshivhalo tsha vhathu vhane vha tea u kuvhangana henefho fhethu ha u kuvhanganela hone zwi do shuma hafhu na kha dzikhefi, dzidzhimu, senthara dza nyonyoloso, dzibara, thaveni na huwe hu fanaho na henefho.

- Zwa u dzhenela mbulungo na u fhiswa ha zwitumbu a zwi tei u dzhenelwa nga vhathu vha fhiraho 50 nahone milayo yothe ya u sia tshikhala na ya mutakalo i tea u tevhedzwa.

Milindelo na maguvhangano a nga murahu ha mbulungo zwi kha di vha zwo iledzwa.

- Zwa u rengiswa ha mahalwa u bva kha mavhengele a halwa hu tshi itelwa u ya u nwela huwe fhethu zwi do tendelwa fhedzi vhukati ha awara ya 10 nga matsheloni na awara ya 6 nga madekwana u bva Musumbuluwo u swika Lavhuna.

Zwa u rengiswa ha mahalwa hu tshi itelwa u nwela henefho zwi do tendelwa fhedzi hu tshi tevhedzwa milayo ya laisentsi ya hone u swikela nga awara ya 8 nga madekwana.

- Zwikolo zwi do vula matshelo, nga Musumbuluwo wa la 26 Fulwana, hu tshi tevhedzelwa milayo i kondaho ya zwa mutakalo khathihi na maewe maga e a divhadzwa nga Ministra wa Pfunzo dza Mutheo.

Zwi kha di vha khombekhombe kha muthu muwe na muwe u ambara masiki wa tshifhaxuwo une wa dzula wo vala ningo dzavho na mulomo tshifhinga tshothe musi vhe fhethu ha nnyi na nnyi.

Vhane na vhalangi vha zwifhaxo zwa nnyi na nnyi, senthara, mavhengele, dzikhefi, thekhisi na mabasi vhothe vha na vhudifhinduleli ha u vhona uri vhathu vha re ngomu zwifhaxoni zwavho kana ngomu kha zwiendedzi zwavho vho ambara masiki.

Vha tea u dovha hafhu vha vhona uri hu khou vha na maga o teaho a u sia tshikhala vhukati ha vhathu nahone maga ayo a khou tevhedzwa.

Ndi zwa ndeme u humbula uri ndi mulandu u wanala hu na vharengi kana vhashumi vha tshivhalo tshi fhiraho itsho tsha nthesa tsho tendelwaho ngomu ha zwifhaxo izwi.

Zwenezwi musi ri tshi khou leludza nyiledzo idzi, ri tea u humbula uri zwiwo zwa u kavhiwa zwi kha di vha nthana nahone ri tea u svela phanda na u vha na thogomelo.

Sa zwe ra ḡi dzulela u amba, tshihali tshashu tshine tsha shumesa kha nndwa ya u lwa na COVID-19 ndi mbekanyamushumo ya muhaelo i bvelelaho nahone i pfeseseaho.

Vhegeni dzi si gathi dzo fhelaho, fulo ḡashu ḡa muhaelo ḡo vha na mvelaphanḡa khulwane.

Zwazwino ri khou ḡetshedza khaelo dzi fhiraho 240 000 ḡuvha ḡiḡwe na ḡiḡwe ḡa vhege.

ḡwedzi wo fhelaho, hetshi tshivhalo tsho vha tshi tshi swika khaelo dza 100 000 nga ḡuvha kha vhege.

Ngauralo, u swika zwino ro no ḡetshedza khaelo dzi fhiraho 6.3 miḡioni, lune vhadzulapo vhashu vha linganaho 10% vha vha uri vho no wana phimamushonga dzavho.

Hezwi zwo konadzea nga tshumisano yavhuḡi vhukati ha muvhuso na sekhithara ya phuraivethe khathihi na nga thikhedzo ine ya vha hone kha vhaḡwe vhashumisani vha zwa matshilisano.

Kha dzivhege dzi ḡaho, ri ḡo engedza zwihulwane tshikalo tsha muhaelo.

Ri khou engedza tshivhalo tsha vhupo ha muhaelo khathihi na u khwiḡifhadza sisiteme ya u ḡiḡwalisela u haelwa.

Ri ḡo dovha hafhu ra engedza kushumele kwashu kha zwa muhaelo uri hu haelwe na nga maḡuvha a mafhelo a vhege.

Zwazwino ri vho ḡo tendela vhathu vha miḡwaha ya vhukati ha 18 na 34 uri vha haelwe u bva nga ḡa u thoma ḡa Khubvumedzi 2021.

Hezwi zwi ḡo vha u ḡadzisa nga ḡḡha zwigwada zwa vhathu vha miḡwaha ine yo tea zwazwino, vhane vha vha vhathu vhoḡhe vha miḡwaha i re ḡḡha ha 35.

Zwazwino ri khou kona u tendela vhathu uri vha swike hune vha ḡivhonadza kha vhupo ha muhaelo naho vha si na ndangano ye vha ita uri vha kone u ḡiḡwalisa khathihi na u haelwa.

Heyi nyengedzedzo khulwane ngaurali kha tshikalo tsha muhaelo i khou itiswa nga mulandu wa khwiḡifhadzo ine ya vha hone kha ḡisedzo ya khaelo.

Kha tshifhinga tsha miḡwedzi mivhili u ya kha miraru i ḡaho, ro dzudzanyelwa u wana phimamushonga dziḡwe dza u ḡadzisa dza Pfizer na dza Johnson & Johnson dzi linganaho 31 miḡioni.

Hedzi ḡḡila dza ḡisedzo dzi amba uri hu ḡo vha na phimamushonga dzo eḡanaho kha uno ḡwaha woḡhe.

Ro no ita mvelaphanḡa khulwanesa kha u tandulula khaedu dzine ra khou ḡangana nadzo sa shango na dzhango kha zwa tswikelelo ya khaelo.

Nga mulandu wa nyambedzano dzashu na vha dzikhamphani dza zwa mishonga khathihi na mivhuso ya mashango o bvelaho phanda, shango lashu khathihi na dzhangho lashu zwo kona u wana khaelo nahone li khou kona u maga khaelo fhanokha dzhangho lashu.

Aspen ine ya wanala ngei kha dorobo ya Gqeberha i do thoma u maga khaelo hu tshi itelwa fhedzi dzhangho la Afrika u bva nga nwedzi wa Tshimedzi.

Vhege dzi si gathi dzo fhelaho Dzangano la Mutakalo la Lifhasi lo nanga Afrika Tshipembe sa yone senthara ya u magwa ha khaelo.

Maquvha a si gathi o fhelaho, Tshiimiswa tsha Biovac tshine tsha wanala fhala kha dorobo ya Kapa Vhukovhela tsho tholwa uri tshi vhe tshone tshine tsha do maga khaelo dza Pfizer-BioNTech COVID-19 dzine dza do kona u kovhanywa vhukati ha mashango a Afrika.

Naho hu na ndisedzo ya khaelo yo edanaho kha tshifhinga tshipfufhi, ri tea u vhona uri ndisedzo heyi i khou itwa nga tshifhinga nahone hu si na u khakhisea.

Zwi dovha hafhu zwa vha zwa ndeme u sala murahu zwa u tutuwa ha dzi nwe tshakantswa dza vairasi khathihi na u wana tswikelelo ya khaelo dza tshifhinga tshi daho dzine dza kona u shuma kha tshaka hedzi ntswa.

Ndi khou tutuwedza MaAfrika Tshipembe vhothe uri vha di nwalisele muhalelo nga u tshanyanya zwenezwo musi tshifhinga tshavho tshi tshi swika, hu nga vha nga kha inthanethe, nga kha WhatsApp kana nga kha USSD (khoudu ya tshumelo ya tshihadu), kana nga u tou founa kha nomboro i sa badelwi ya 0800 029 999.

MaAfrika Tshipembe vha hashu,

Vhege mbili dzo fhelaho, vundu la KwaZulu-Natal na la Gauteng o swika he a tangana na zwiito zwa dzikhakhathi dzi itwaho nga khole nahone dzo tou dzudzanywaho hu tshi itelwa u bveledza nyimele ya tshayavhudziki.

Hezwi zwo ita uri hu vhe na u lovha ha vhatu vha linganaho 300, u hambokwa ha mavhengele, vhuvheathundu na mamaga, u tshinyadzwa ha themamveledziso dza ndeme khathihi na u khakhiswa ha ikonomi ya shango.

Ri kha di vha kati na u tanganyela tshinyalelo yo vhangwaho nga khakhathi idzi, khathihi na u lingedza u tanganedza tshinyalelo ye ya vha hone nga mulandu wa khakhathi idzi.

Ndi khou amba nga ha matshilo e a katudzwa tshifhinga tshi sa athu u swika, khathihi na mita ye ya xeledwa nga vhafunwa vhayo.

Ndi dovha hafhu nda amba nga ha vhane vha mabindu vhe nga duvha lithihi vha lozwa zwothe zwe zwa vha dzhiela minwaha minzhi uri vha zwi kuvhanganye.

Khathihi na vhomme na vhokhotsi vhe vha fhelelwa nga mishumo yavho musu fhethu ha vuvheathundu vhu tshi fhiswa, vhane zwazwino vha khou pfa vho hanganea uri vha khou da u unda hani vhana vhavho.

Ri na mushumo wa u tikedza avho vhe vha kwamea nga hedzi khakhathi khathihi na u vhona uri a dzi tsha do dovha hafhu dza vha hone.

U itela u vhona uri hu khou vha na mulalo na vhudziki, nga maanda ngei KwaZulu-Natal na Gauteng, ro engedza tshivhalo tsha mirado ya SAPS na ya SANDF.

Ro ita uri hu vhe na u rumelwa uhu ha mirado iyi kha vhupo vhune ha dzhiwa sa tshivhilelani khathihi na kha themamveledziso dza ndeme dza zwa ikonomi na dza muvhuso, senthara dza mavhengele, vuvheathundu na mamagani.

Vha mmbi dza tsireledzo na vhone vha na vhudziki ha u ita uri ndila dza ndeme dza ndisedzo ya tshumelo ya thundu dzi khou dzula dzo vulea khathihi na u tsireledza zwa u endedzwa ha thundu.

Nga kha haya maga, ro kona u vhedzedza vhudziki kha vhupo ho kwameaho khathihi na u ita uri vhuimangalavha, netiweke dza u endedzwa ha thundu nga zwiporo khathihi na vhuendi ha badani zwi kone u shuma hafhu nga ndila yo fhelelaho.

Thodiso nga ha khakhathi idzi khathihi na avho vhane vha vha murahu ha zwiito zwenezwi, dzine dza khou rangwa phanda nga zwigwada zwo khetheaho zwa khombetshedzo ya mulayo, hu na muhumbulo wa u fara vhatu avho nga u tshanyisa khathihi na u vha sengisa nga tshihadu, dzi khou bvela phanda.

Ho tewa maga o khetheaho a u langa tshivhalo tshihulwane tsha vuhumbulelwa vhe vha farelwa vutshinyi vhu elanaho na zwiito zwa dzikhakhathi.

Vha SAPS vho thoma u shumisa Pulane dza Vhupholisa ha Tshitshavha kha vhupo ho fhambanaho u mona na shango dze dza dzhenisa zwitshavha kha u thivhela zwiwe zwiwo hafhu.

Ndi khou tama u tou zwi bula zwi khagala uri hu do vha na vhudziki khathihi na u tevhedza milayo.

Hu do vha na huwe u farwa ha vhatu hafhu, nga maanda avho vhe vha bva na mihumbulo, u dzudzanya na u ita hezwi zwiito zwe zwa ita uri hu vhe na tshinyalelo nngafha khathihi na u lozwea ha matshilo.

Naho hu na uri ho no vha na vhudziki kha vhupo uvhu, masiandaitwa a khakhathi hedzi khathihi na u tshinyadzwa ha zwithu a khou bvela phanda na u pfala vhukati ha mita, vhashumi na mabindu.

Zwazwino ri khou dzhia vhukando ho khawathaho u itela u tsireledza mishumo ya vhatu vha dzimilioni vhe vha khakhiswa nga dwadze ili khathihi na dzikhakhathi.

Madekwana ano ri khou ðivhadza maga o fhambanaho a u tikedza mvusuludzo ya ikonomi khathihi na u ñetshedza thikhedzo kha vhashai hu tshi katelwa na avho vho salaho vha songo tsireledzea nga mulandu wa maga e ra kombetshedzea u a vhea u itela u lwa na COVID-19.

U itela u tikedza avho vhane vha si vhe na ñdila na nthihi ya u ðitshidza, ri khou dovha hafhu ra vhuedzedza Mundende wa Phalalo ya Tshitshavha kha Tsikeledzo u itela u ñetshedza thuso ya nga ñwedzi ya masheleni a linganaho R350 u vhuya u swikela mafheloni a ñwedzi wa Thafamuhwe 2022.

Hezwi zwo itwa uri zwi konadzee nga khwiñifhadzo ðhukhu ye ra i vhona kha u khuvhanganyo yashu ya mbuelo.

Ri khou engedza tshivhalo tsha vhathu vhane vho tewa nga haya magavhelo nga u tendela vhañetshedzi vha tshumelo dza ndondolo vhane vha si vhe na mishumo vhane zwazwino vha wana Magavhelo a Thusedzo ya Vhana uri na vhone vha ite khumbelo.

Zwidodombedzwa nga ha u vhuedzedzwa ha magavhelo aya, hu tshi katelwa na maitete a u ita khumbelo, zwi ðo ðivhadzwa hu si kale.

Hezwi zwi ðo vha u engedza kha sisiteme yashu ya tsireledzo kha zwa matshilisanano ine ya vha hone zwazwino, ine ya vha ñwe ya mvelaphanda khulwanesa ya demokirasi yashu.

U ðadzisa kha thuso ya zwiliwa ine ya khou ñetshedzwa nga vha Muhasho wa Mveledziso ya Tshitshavha, muvhuso u khou shela mulenzhe nga masheleni a linganaho R400 milioni kha Tshikwama tsha Thusedzo ya Vhathu kha Zwiwo tshe tsha thomiwa nga vha Tshikwama tsha Vhupfumedzani u itela u thusa kha ðhodega dza nga misi dza zwitshavha zwo kwameaho.

Ri khou dovha hafhu ra thoma u shumisa maga a u thusa mabindu uri a kone u fhatululwa.

Thodea dza zwenezwo dza nga misi ndi u vhona uri mabindu ayo e a tshinyadzwa kana u hambokwa a khou kona hafhu u dovha a fhatululwa nga huswa khathihi na u vulwa nga u ðavhanya.

Ri tou vha ñwe ña mashango a si gathi ñifhasini ane a vha na ndindakhombo ya muvhuso i ðivhiwaho sa SASRIA, ine ya ñetshedza tsireledzo kha zwiwo zwa khakhathi dza vhadzulapo, migwalabo, mvutshelano na vilili.

Mabindu ane a sa vhe na ndindakhombo na one a ðo katelwa kha ndindakhombo ya SASRIA.

SASRIA yo ðiimisela u ita mbadelo dza mbilo dzothe dzo teaho nga u ðavhanya nahone i khou shumisana na vha ndindakhombo dza phuraivethe u itela u vhona uri tsenguluso dzi khou khunyeledzwa hu si na tshilengo.

Muvhuso u do vhona uri SASRIA i khou ita zwothe zwine ya tea u ita nahone u do netshedza thikhedzo ifhio na ifhio yo teaho kha zwenezwi.

Fhedziha, zwiwe ndi zwauri mañwe mabindu e na one a vha zwipondwa zwa khakhathi idzi a nga vha o vha a si na ndindakhombo.

Hezwi zwi katela vhunzhi ha mabindu matuku na a vhukati, ane a nga vha o dzudzanyeaho kana a songo dzudzanyeaho.

Vhunzhi ha aya mabindu o xeelwa nga zwithu zwothe nahone ha nga tsha do dovha a kona u fhatululwa nga one a.

A ri nga do swika hune ra a furaleta nga hetshino tshifhinga tshine a vha na thodea khulwane ngaurali.

Ngauralo ri khou shuma ro livha kha u swikisa thikhedzo na kha mabindu ane a si vhe na ndindakhombo e a kwamea nga khakhathi idzi.

Muvhuso u do vhetshela thungo masheleni o tou tetshelwaho zwenezwi nahone ri do ri hu si kale ra divhadza maitete ane mabindu aya a do tea u a shumisa musi a tshi ita khumbelo ya thikhedzo iyi.

Ri do dovha hafhu ra avhelwa hafhu nga huswa mañwe masheleni kha Mabindu Matuku na a Vhukati (dziSMME) ane na one o kwamea nga ndila ine ya si vhe yavhudi nga dwadze ili nga u shumisa maitete u netshedza masheleni luthihi kha mabindu hu tshi itelwa u a vusa.

Ri khou dovha hafhu ra shumisana na vha mabindu mahulwane kha u ta ndila ine vha tea u shela ngayo mulenzhe kha thikhedzo ya dziSMME, u sika mishumo na u fhelisa ndala na vhushai.

Vhege mbili dzo fhelaho, ro divhadza uri tshikimu tsha COVID-19 TERS tshi vho do netshedzwa na kha idzo sekhithara dze dza vha dzo kwamea nga nyiledzo dza Levele ya Vhuna ya Tsivhudzo kha maduvha a 28 o fhelaho.

Tshifhinga tsha u ita khumbelo idzo dza tshifhinganani tshenetsho na tshone tsho vula nahone UIF i do tshimbidza zwa mbadelo dza hone nga u tavhanya u itela u tikedza vhashumi vhane ndi kale vha si khou wana mbuelo dzavho.

Tsha ndeme ndi tsha uri UIF i do netshedza thikhedzo ya mbuelo kha avho vhashumi vhothe vhe vha fhelelwa nga mishumo nga mulandu wa khakhathi dza zwenezwino.

Hezwi zwi do ita uri mishumo i tsireledzee khathihi na uri vhashumi vha nga kona u svela phanda na u wana mbuelo dzavho zwenezwo musi mabindu ayo a tshi khou dzhia tshifhinga u a fhatulula.

Naho hu na uri tshikimu itshi tsha TERS tsho no di netshedza thikhedzo ya ndeme kha sekhithara nanzhi dze dza vha dzi tshi khou kundelwa u shuma, hu kha di vha na thodea ya u netshedza thikhedzo iyi u ya phanda u itela u thusa mabindu uri a kone u vuwa.

Ngauralo ri khou engedza Magavhelo a Muthelo wa Mishumo lwa tshifhinga tshi linganaho miñwedzi miña u itela u katela mushumi muñwe na muñwe ane a hola masheleni ane a vha fhasi ha R6 500 khathihi na u engedza magavhelo aya uri a vhe R750 nga ñwedzi.

Hezwi zwi ðo ðuñwedza vhatholi uri vha thole vhashumi nahone vha si vha pandele vhashumi vhane vhane vha vha hone, nga maanda avho vhane vha vha kha sekhithara dza zwa vhuvhambadzi na dza vhuñimvumvusi dzine dza vha dzone dze dza kwamea nga ndila ine ya si vhe yavhuñi.

Ri ðo dovha hafhu ra fhirisela phanda mbadelo dza muthelo wa PAYE lwa tshifhinga tshi linganaho miñwedzi miraru u itela uri mabindu a kone u vha na mañwe masheleni a u ðadzisa, hune ha ðo vha na u fhiriselwa phanda ha 30% ya PAYE kha vhatholi vhane vha vha na mbuelo i re fhasi ha masheleni a linganaho R100 milioni.

Mbadelo ya mithelo ya zwibveledzwa i badelwaho nga sekhithara ya zwaa mahalwa i vho ðo imiswa lwa tshifhinga tshi linganaho miñwedzi miraru, u itela u fhungudza vhuleme kha sekhithara zwenezwo musu i tshi khou vuwa.

Uhu u dzhenelela hu khou itelwa u engedza thikhedzo u ya nga hune zwa nga konadzea ngaho kha vathu na mabindu ane a khou ðoda thikhedzo, hu si na u khakhisa vhudziki kha masheleni a muvhuso.

A hu na shango ñine ña nga lavhelela uri ikonomi yaño i aluwe, kana u dzula nga mulalo na vhudziki musu vñunzhi ha vhadzulapo vhaño vha tshi nyefulwa, vhe na ndala nahone vha tshi khethululwa.

Masiandaitwa a zwiwo zwa zwenezwino kha ikonomi yashu o ita uri zwa u thoma u shumiswa ha ERRP dzashu zwi vhonele zwo no vha zwa ndeme vhukuma.

Ri khou shumisana zwavhuñi na vhashumisani vhashu kha zwa matshilisano kha maga mañwe ane ra tea u a dzhia u itela u lwa na vñushai, u engedza luvhilo lwa u ðisa tshanduko, u ðuñwedza nyaluwo i katelaho vhothe khathihi na u sika mishumo.

Hu si kale ri ðo ita dziñwe ndivhadzo nga ha fhungo ñi.

MaAfrika Tshipembe vha hashu,

Masiandaitwa a khakhathi dza zwenezwino kha fulufhelo ña vhabindudzi a tou vha mishushedzo mihulwane kha mbuedzedzo ya ikonomi yashu.

Ri khou dzhia maga a u khwañhisa mashumele na vhuñimiseli ha mmbi dzashu dza vñutsireledzi u itela u thivhela zwiñwe zwiito zwi fanaho na zwenezwi tshifhingani tshi ðaho.

Hezwi zwi katela u fhindula nga u ðavhanya nahone nga ndila yo fhelelaho kha mivhigo ine ra khou i wana zwazwino ya zwiito zwa u kombetshedza vathu u badela masheleni zwi songo tea nga zwigwada zwa magevhenga zwenezwo musu mabindu a tshi thoma u vusuluswa, nga maanda ngei KwaZulu-Natal.

Muthu muñwe na muñwe ane a shushedza kana u didzhenisa kha zwiito zwa dzikhakhathi u do livhana na masiandaitwa.

Naho ri tshi khou tangedza uri u fhindula hashu kha zwiito izwi ho vha hu tshi khou lenga, mmbi dzashu dza zwa vhutsireledzi dzo sumbedza uri dzi na vhukoni ha u vhona uri hu na mulalo na vhudziki.

Zwa ndeme vhukuma, ndi zwauri MaAfrika Tshipembe vho sumbedza lifhasi uri ro diimisela kha muvhuso wa demokirasi, uri ri lwa na zwiito zwa dzikhakhathi na vhugevhenga nahone ri do ima ra lwa na muthu muñwe na muñwe ane a lingedza u vhilinganya shango lashu.

Ri ditika nga maanda nga Ndayotewa yashu, kha tsireledzo ine ya ri nea yone ya pfanelo na mbofholowo dzashu na kha tshitshavha tshashu tshi re khagala nahone tsha demokirasi.

Muvhuso washu wa demokirasi wo ima wo khattha.

Musi ri tshi khou thoma u fhatulula shango lashu u bva kha masiandaitwa a hedzi khakhathi na u bva kha masiandaitwa a heli dwadze, kha ri ite zwine ndayotewa yashu ya khou lavhelela uri ri ite zwone.

Ri tea u bvela phanda na u fhelisa phambano dza tshifhinga tsho fhelaho ra fhedza nga u bvedza tshitshavha tsho ditikaho kha maitete a demokirasi, vhulamukanyi na pfanelo dza vhatu.

Mutheo wa demokirasi yashu wo ditika nga ndavhelelo dza vhatu vhone vha.

U itela u khatthisa demokirasi yashu, ri khou lavhelelwa uri ri khwinifhadze matshilo a vhadzulapo vhothe khathihi na u bvisela khagala vhukoni ha muthu muñwe na muñwe.

Ndi mushumo washu rothe sa MaAfrika Tshipembe wa uri ri shumisane u itela u fhat Afrika Tshipembe lo faranaho nahone la demokirasi line la kona u dzhia vhuimo halo ho teaho sa shango lo diimisaho nga lothe vhukati ha dzitshaka nnzhi.

Kha ri farisane rothe ri bvele phanḁa na u fhaḁa Afrika Tshipembe le ra li lavhelela naho hu na khaedu nnzhi dze ra livhana nadzo.

Mudzimu tsireledza vhatu vhashu.

Nkosi Sikelel' iAfrika.

Morena boloka setjhaba sa heso.

Mudzimu fhaḁutshedza Afrika Tshipembe.

God seën Suid-Afrika.

Xikwembu katekisa Afrika-Dzonga.

Ndi a livhuwa.